

---

*О.Ю. Шеремета,
молодший науковий співробітник відділу історії
філософії України Інституту філософії
імені Г.С. Сковороди НАН України.*

ВІД НЕОТОМІЗМУ ДО МОДЕРНІЗМУ: ТВОРЧІСТЬ Г. КОСТЕЛЬНИКА У СВІТЛІ СУЧАСНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Творча спадщина отця Гавриїла Костельника (1886–1948) досить велика за обсягом і пронизана філософськими ідеями. Та філософські погляди мислителя викликають суперечливі оцінки дослідників. Так, М. Олексюк та І. Мірчук зараховують Костельника до неотомістів з елементами позитивізму. Дослідження філософських поглядів представників неотомізму у Галичині в кінці ХІХ – першій половині ХХ ст. є цікаві та малодосліджені. Так, зарахування до неотомістів Андрея Шептицького та Йосифа Сліпого не залишає сумнівів. Та чи належав Гавриїл Костельник до цього напрямку? С. Іваник бачить його серед кола учнів К. Твардовського. Отець Олег Гірник вважає його модерністом. У чому ж причина такого різноманіття висновків? Щоб відповісти на ці питання, слід звернути увагу на історію дослідження творчості Г. Костельника.

Перша спроба вивчення філософських поглядів мислителя була зроблена у 60-х рр. ХХ ст. доктором філософських наук, директором Інституту суспільних наук АН УРСР у Львові Мирославом Олексюком та пов'язана із дослідженням неотомізму. У цей період відбулося послаблення ідеологічного тиску в країні, що суттєво вплинуло на хід історико-філософських досліджень. В історії філософії України започатковуються дослідження ідеалізму. Вивчення томізму стало поштовхом для дослідження філософських поглядів Костельника. Цій спробі, фактично єдиній на теренах України аж до 90-х років ХХ ст. та обставинам, у яких вона була здійснена, приділимо особливу увагу.

Радянська система накладала ідеологічні заборони на теми філософських досліджень. Вона значно звузила предмет історії філософії України, обмеживши його історією марксизму. Тому до 60-х років ідеалізм становив зовнішнє явище для радянської філософії. «Хрущовська відлига» співпала із необхідністю розширення предмета історії філософії України та дала змогу пом'якшити ідеологічні

обмеження сталінської доби. Ці обставини середини 60-х років минулого століття спровокували поворот у тематиці наукових досліджень від вивчення філософської думки революціонерів-демократів та вчених-природознавців у контексті поширення марксизму, матеріалізму, атеїзму до ідеалістичних філософських вчень. Уможливили такі дослідження Павло Копнін та Володимир Шинкарук, розробивши у своїх працях теоретичні засади для легітимації вивчення до- та не-марксистської філософії. У результаті радянські дослідники отримали змогу розпочати новаторські філософські тематики, які сформуvalи дослідницьке поле сучасної історії філософії України [1,6–19].

Тоді ж була здійснена спроба М.Олексюка ввести у наукове поле історії філософії України дослідження неотомізму в Галичині 20–30 рр. ХХ ст. У виданні Інституту філософії АН УРСР «Нарис історії філософії на Україні» (Київ, 1966 р.) був надрукований параграф Олексюка, в якому він визнає неотомізм однією з найвиразніших течій, користуючись термінами тієї доби, «реакційної буржуазної філософії» на Західній Україні, а «найбільш плодотворим» представником неотомістської думки – Гавриїла Костельника. Автор подає його як противника атеїзму, який намагався обґрунтувати думку, згідно з якою теологія, християнська віра не суперечать науці та надихають її новими ідеями, тоді як атеїзм призводить до заперечення людськості та абсолютного нігілізму [2, 564–565]. Олексюк не наводить праць Костельника та не розглядає детально його поглядів. Критикує філософську та світоглядну позицію як меншовартісну порівняно із філософськими поглядами матеріалістів. Однак це лише на перший погляд. Щоб зрозуміти такий підхід, слід мати на увазі, що справа із дослідженням релігійної філософії у Західній Україні другої половини ХІХ – першої половини ХХ ст. була значно складнішою, ніж, наприклад, із релігійною філософією у Києво-Могилянській Академії. Оскільки йшлося не про православну, лояльну до радянської влади, церкву, а католицьку церкву, взагалі ворожу комуністичній системі.

У пошуках теоретичних засад для дослідження неотомізму не можна було апелювати до боротьби з католицизмом, як це мало місце у перших дослідженнях філософської думки у Києво-Могилянській Академії. Навіть заслуга Львівсько-Варшавської школи, у розділі Олексюка, полягала у спрямуванні філософії у бік «боротьби проти католицької філософії і об'єктивного ідеалізму» [2, 563]. Вихід із ситуації було знайдено у руслі тогочасних методологічних

розробок для вивчення історії філософії, головним чином сформованих в Інституті філософії АН УРСР. Згідно з запропонованими науковцями підходами предмет історії філософії зазнав певних трансформацій. Ідея про вивчення лише матеріалістичної традиції, яка сповідувала фактичну заборону дослідження ідеалізму, поступово поступалася ідеї якомога повнішого вивчення історії матеріалізму та національних філософій. Вона й уможливила не лише критику, а й вивчення ідеалізму. Він все частіше почав розглядатися як рівне матеріалізму філософське явище [1, 10–12].

За визначенням Олексюка, предметом історії філософії є історія зародження, виникнення та розвитку двох основних філософських напрямків – матеріалізму та ідеалізму, а також двох методів – діалектичного та метафізичного та їх взаємної боротьби. Однак «наукова марксистська» історія філософії не може не вивчати історії ідеалістичних учень і метафізичного методу, бо це дає можливість «розкрити процес підготовки, виникнення й розвитку діалектичного й історичного матеріалізму» [3, 3]. Тому теоретичними засадами звернення Олексюка до неотомістської проблематики виступає не лише критика неотомізму як течії буржуазної філософії, а й прагнення повнішого висвітлення історії матеріалізму в Україні та історії національної філософії в цілому. Неотомізм, як і філософія Г. Костельника, виступає противником у боротьбі за поширення марксизму-ленінізму в Західній Україні. Такий методологічний хід дав можливість досліджувати раніше заборонені теми. Однак ні перелічені, ні подальші труднощі не сприяли ґрунтовному вивченню неотомізму в цілому та філософських поглядів Г. Костельника зокрема.

Після завершення хрущовської «відлиги» цензура в УРСР стала жорсткішою, але не тотальною. У 1970 р. Олексюк видає присвячену філософії у Західній Україні монографію «Боротьба філософських течій на західно-українських землях у 20–30-х роках ХХ ст.» (Львів, 1970). У ній значне місце належить неотомізму. Однак автор не ставить за мету дослідити філософські погляди його представників чи дати їм належну історико-філософську оцінку. Він подає їх як такі, що мало розрізняються між собою. Така обережність цілком зрозуміла з огляду на ідеологічні перепони у дослідженні тематики. Тому такі твердження не слід розуміти буквально. Як і в попередній публікації, він спиняється на філософських поглядах Г. Костельника, у філософії якого були втілені, на його думку, майже всі тогочасні досягнення західноукраїнського неотомізму [4, 222].

Все, що пов'язане з Ватиканом, Олексюк подає як вороже і не дошукується якихось прийнятних тем. Олексюк з ідеологічних міркувань зосереджується на боротьбі Української греко-католицької церкви (далі УГКЦ. – *О.Ш.*) проти атеїзму, матеріалізму та сучасної науки. За обставин розвитку історії філософії в УРСР це цілком зрозуміла позиція. Тому глибокого дослідження філософських поглядів Г.Костельника годі було очікувати. Їх Олексюк розглядає також у площині боротьби з матеріалізмом та атеїзмом. На його думку, Костельник стояв на позиціях неотомізму, але дуже багато брав з різноманітних течій західної філософії. [4, 217]. Він, на думку Олексюка, перебував під впливом енергетизму Освальда, філософських учень Маха та Авенаріуса. У боротьбі проти матеріалізму він спирався на тогочасні досягнення природничих наук.

Костельник дотримувався думки про те, що субстанцією всього сущого є не матерія, а енергія [4, 218]. У площині боротьби з матеріалізмом свідчення приналежності Костельника до неатомістичного напрямку Олексюк вбачає у спробі «обґрунтувати вихідне положення неотомізму про створення світу богом» [4, 222]. Вчений доводить, що Костельник поділяв як раціональний, так і інтуїтивний спосіб визнання існування Бога людиною [4, 224]. Та навіть говорячи про Бога як творця органічного світу, Костельник, за думкою Олексюка, звертається до поняття енергії. Олексюк зауважує, що Костельник вважає життя проявом енергії, яку у світ вдихнув Бог. Душа теж є енергією. У висвітленні боротьби Костельника проти атеїзму Олексюк вже не наголошує на неотомістичних рисах філософії останнього. До певної міри він повертається до цього питання, коли пише про співвідношення віри та науки у творчості мислителя. Оскільки Костельник вважав, що наука не суперечить вірі, то це, очевидно, було теж доказом розвитку ним неотомістських ідей [4, 227, 234]. Цікаво, що Олексюк поряд з неотомізмом вбачає у творчості Костельника риси енергетизму, емпіріокритицизму. Причому його докази на користь неотомістських поглядів мислителя не є переконливими. Однак Олексюк не помічає у цьому суперечності. Ймовірно, він вважав звернення Костельника до поглядів представників інших філософських напрямків свідченням слабкості положень неотомізму в обґрунтуванні релігійно-ідеалістичного світогляду.

Свідченням наявності у Г.Костельника та інших західноукраїнських релігійних мислителів неотомістських поглядів для Олексюка була вже сама належність до УГКЦ. А відтак активна участь

у діяльності Львівського Богословського товариства, католицьких політичних партій та організаціях, викладання у Львівській Богословській Академії та Духовній семінарії, редагування греко-католицьких часописів. Олексюк відштовхується від тези про те, що неотомізм – панівна філософська течія у католицизмі [4, 114]. Тож католицький світогляд, який обстоювали західноукраїнські клерикали 20–30 рр. ХХ ст., визначався як неотомістський [4, 118]. Як, наприклад, у випадку оцінки філософських поглядів Т.Галущинського, О.Назарука, С.Томашівського. Про них Олексюк пише як у розділі, так і в пізнішій монографії. Хоча докладно самих поглядів не висвітлює, але вважає неотомістськими.

Трьох мислителів поєднувала участь у діяльності Української католицької народної партії, а також співпраця у часописі «Нова Зоря». Тит Галущинський у 1920–1927 роках був ректором Львівської духовної семінарії, а у 1923 р. – одним із засновників Богословського наукового товариства у Львові, яке видавало журнал «Богословія». О.Назарук та С.Томашівський належали до кола українських консерваторів, які були прихильниками клерикально-монархічних ідей державного устрою в Україні. Віросповідання, діяльність у часописах, товариствах та організаціях Греко-католицької церкви, наявність клерикально-монархічних поглядів доводили наявність неотомістських поглядів мислителів. Однак автору статті невідомі праці перелічених особистостей з неотомістської філософії. Можливо, при більш детальному розгляді творчості Галущинського, Назарука та Томашівського вдалося б реконструювати чи знайти натяк на такі. Та для цього тема потребує подальшого дослідження. З огляду на наведений приклад не дивно, що, на думку Олексюка, і греко-католицький священик Г.Костельник однозначно мав бути неотомістом.

Слід взяти до уваги і той факт, що Олексюк не згадує про католицький модернізм. Хоча цей напрямок заслуговував на особливу увагу та міг допомогти переоцінити філософські погляди Костельника. Враховуючи вороже ставлення до Ватикану у радянський період, важко говорити про об'єктивні та ґрунтовні дослідження з історії неотомізму та модернізму на радянських теренах. Тому для Олексюка не існувало іншого контексту для визначення філософських поглядів Костельника, крім неотомізму.

На жаль, після репресій 1972 р. дослідження неотомізму припиняються. Новий виток дослідження стосується вже сучасної історії філософії України. Це було пов'язано із посиленням репресій

серед наукової спільноти вже у другій половині шістдесятих, які прямо стосувалися Інституту філософії у 1972 р. [5]. Здійснена Копніним та Шинкаруком легітимація досліджень ідеалізму дала можливість продовжити роботу, почату Києво-Могилянською Академією. Однак ситуація з неотомізмом, як і з філософією в Західній Україні 20–30 рр. ХХ ст., виявилася значно складнішою. Після репресій в Інституті під критику потрапляють дослідження філософських поглядів соціалістів та Антіна Крушельницького й Володимира Левинського, про яких пише Олексюк у своєму розділі [6, 232–234]. Тому про неотомізм годі й говорити.

У світлі найновіших досліджень по-різному оцінюються філософські погляди Г. Костельника: від доведення наявності в його творах орієнтації на філософію неотомізму з відчутним позитивістським контекстом до використання ним методу аналізу понять К. Твардовського, на підставі чого його зараховують до української гілки Львівсько-Варшавської школи. Ірина Мірчук у своїй дисертації «Філософські погляди Гаврила Костельника» (Львів, 2002 р.) доходить висновку, що філософські праці мислителя засвідчують ґрунтовне знання античної філософії, філософії Нового часу. А також наукових досягнень людства, знайомство з новітньою філософією позитивізму, соціалістичною доктриною, процесами у світовій, насамперед європейській, духовній культурі. Костельник є прихильником поєднання знання і віри, що, на його думку, вкрай необхідно для докладнішого розуміння й осмислення світу людиною. З цього дослідниця робить висновок, що Гавриіл Костельник належить до філософського напрямку ХХ ст., який розвиває вчення Томи Аквінського про поєднання віри і знання і має назву неотомізм. Його онтологічна доктрина, тобто пояснення навколишнього світу, першооснови й закономірностей його виникнення та існування спирається на наукові знання – досягнення фізики та інших природничих наук [7]. Однак доведення приналежності Костельника до неотомізму лише на основі його прихильності до єдності віри та розуму має вигляд непереконливий. А інші впливи філософії Томи Аквінського на філософські погляди Костельника дослідницею не наводяться.

Твердження Степана Іваника про належність Костельника до української гілки Львівсько-Варшавської школи суголосне традиції, описаній Б.Т. Домбровським у праці «Львовско-варшавская философская школа (1895–1939)» (Львів, 1989). На думку цього науковця, «інколи до школи відносять і тих філософів, які не є

прямими учнями Твардовського, але які колись слухали його лекції, користувались його порадами, були університетськими колегами або ж пересвідчувалися у ідейній спорідненості з культивованими в школі методами дослідження» [8]. Аналітичний метод, що полягає у детальному аналізі понять і значень, – це риса філософії К. Твардовського, яка є помітною в усіх його творах, твердить Іваник. Цей метод він виявляє у праці Г. Костельника «Про поняття негодії і нічого в людськiм пізнанні» (1914). В ній Костельник аналізує роль, яку в людськoму пізнанні відіграють поняття негодії та нічого. На відміну від розгляду цих понять переважно з онтологічної перспективи, як елементів реального світу (так було прийнято), Костельник аналізує їх з логічно-психологічної перспективи як категорії пізнання. У своїй праці він піддає поняття негодії й нічого детальному аналізу, по черзі розглядаючи їх конструкцію, пізнавальну функцію, класифікацію та генезу. Тим самим демонструє застосування аналітичного методу К. Твардовського [9, 114]. Під час навчання у Львівськoму університеті Г. Костельник слухав лекції К. Твардовського. Під впливом його лекцій у Костельника сформувалося шанобливе ставлення до логіки як граматики мислення. Пошуки відповідної аргументації у боротьбі з ірраціональною плутаниною тверджень діалектичного матеріалізму також спонукали до використання цієї дисципліни. Звернення Костельника до методу К. Твардовського засвідчує його повагу до цієї галузі знань, як і до науки в цілому.

Вагомий внесок у дослідження філософської спадщини Г. Костельника зробив о. Олег Гірник. Він вважає Костельника модерністом. Особливо багато модерністських ідей Гірник вбачає у його працях «Зародкова душа. Генеза людської душі та її природи на підставі біологічних фактів», «Границі демократизму» (1919), «Три розправи про пізнання» (1925). На думку Гірника, ідеалом Костельника була фізика. Філософії релігії він поділяє на фізикальні (атеїстичні) та надфізикальні (теїстичні). З фізики Костельник бере поняття енергії, яке у нього не має нічого спільного з патристичним вченням. Життя – це окремих рід енергії, а душа – її найвища форма. Тому на зміну панспіритуалізму прийшов паненергетизм. Бог створив лише перші душі людей. Душа народженням може повторити свою природу, регенеруватися, і не один раз. Жодна з церков, на думку Костельника, не пристосована до рівня природничих наук, які Костельник мав ідеалом. Він вважав, на думку Гірника, що ні Св. Письмо, ні апостоли, ні церква, ні Вселенські собори не є непомильними. Непомильною

є тільки машина, а людина не машина [10].

Гірник вважає, що Костельник не був неотомістом. У праці «Три розправи про пізнання. Стан kwestії в середньовічній та новочасній філософії» Костельник про Тому взагалі не згадує. Про схоластиків пише, що вони узгоджували філософію Арістотеля з Об'явленням, добре розвинули теологію та етику, що було їх метою та призначенням. Однак у філософії не пішли далі від Платона та Арістотеля [10].

Дійсно, Г. Костельник у своїй творчості відводив значне місце критиці матеріалізму, особливо у сорокові роки. Вона залишалася актуальною темою до кінця життя мислителя. Контекстом для неї, як і філософських пошуків Костельника, стала боротьба консерваторів з явними та прихованими модерністами. Вона мала місце в історії розвитку католицької філософської й теологічної думки на початку ХХ ст. Очевидно, саме католицький модернізм видавався для Костельника більш ефективним у боротьбі із пропагованим комуністичною системою діалектичним матеріалізмом. Особливо вчення А. Бергсона (вчення про творчу еволюцію, інтуїтивізм та віталізм), яке вплинуло на формування філософських ідей мислителя. Оскільки праці Бергсона потрапили в індекс заборонених католицькою церквою книг, то це пояснює відсутність посилання на них у творах Костельника. Елементи позитивізму, які простежуються у творчості Костельника, були опосередковані впливом бергсоніанства. Однак Костельник не в усьому наслідує Бергсона. На думку Бергсона, його філософія долає як матеріалізм, так і ідеалізм. А для Костельника бергсоніанство – це перемога ідеалізму над матеріалізмом. Для мислителя наука відкривала загальноідеалістичний фундамент дійсності. Його звернення до наукових відкриттів було продиктоване також прагненням знайти наукові аргументи на користь релігії та розгромити матеріалізм у полі природничих наук. Такий підхід представляє Костельника як ліберального католика. Його релігійна філософія розвивалася під впливом філософії Анрі Бергсона та була апологією досвіду, ідеалізму, віталізму, інтуїтивізму, критикою матеріалізму на основі досягнень сучасної фізики і біології [11].

Отже, в історії вивчення творчої спадщини Г. Костельника традиційно склалися кілька найбільш яскравих позицій у визначенні його філософських поглядів. Згідно з першою, його вважають неотомістом (М. Олексюк, І. Мірчук), який звертається до досягнень позитивізму (І. Мірчук), згідно з другою – представником української

гілки Львівсько-Варшавської школи (С. Іваник), згідно з третьою – модерністом (о. О. Гірник). У першому випадку для Олексюка визначальним була теза про те, що неотомізм вважався офіційною філософією католицької церкви. Спільним для Олексюка та Мірчука було визнання прагнення Костельника у своїй творчості поєднати віру та науку. Однак пристосування католицького вчення до сучасного рівня науки було характерне і для представників католицького модернізму, а тому не є переконливим доказом визнання філософських ідей мислителя як неотомістських. У другому випадку – застосування методу К. Твардовського в одній із праць Костельника свідчить про його наукове зацікавлення логікою як граматику мислення, необхідною для ведення наукових дискусій. Найбільш аргументованою є позиція о. О. Гірника. Він визначає погляди Костельника як модерністські. Однак не робить висновків про те, під впливом чиїх філософських ідей формувалася думка мислителя. Попередній аналіз творчості Г. Костельника дає можливість припустити, що його погляди формувалися під впливом ідей А. Бергсона. Оскільки праці Бергсона, як католицького модерніста, були внесені в індекс заборонених праць, Костельник не міг прямо посилатися на погляди філософа. Та Костельник не в усьому наслідує Бергсона. Для українського мислителя бергсоніанство – це перемога ідеалізму над матеріалізмом, тоді як сам Бергсон вважав, що його філософія долає як ідеалізм, так і матеріалізм. Зацікавлення Костельника науковими відкриттями свідчить про прагнення знайти аргументи на користь релігії. Елементи позитивізму, які можна знайти у творчості мислителя, належать до опосередкованих бергсоніанством першої та другої його формацій. В цілому Г. Костельник був ліберальним католиком. Його релігійна філософія була апологією досвіду, інтуїтивізму, віталізму, ідеалізму, критикою матеріалізму на основі сучасних йому фізики та біології.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Йосипенко С.* Розширення дослідницького поля історії філософії України у 1960-х роках // *Філософські ідеї в культурі Київської Русі.* – 2014. – Вип. 6. – 117 с.
2. *Нарис історії філософії на Україні.* – К., 1966. – 654 с.
3. *Олексюк М.М.* Боротьба матеріалізму проти ідеалізму в домарксистській філософії. Історико-філософський вступ до курсу «Діалектичний та

- історичний матеріалізм» (Лекції для студентів університету). – Львів, 1966. – 208 с.
4. Олексюк М.М. Боротьба філософських течій на західно-українських землях у 20–30-х роках ХХ ст. – Львів, 1970. – 299 с.
  5. Радянські дослідження філософської думки України: ідеологічний та адміністративний контекст дослідницьких стратегій // Філософська думка. – 2013. – №1. – С. 90–102.
  6. Архів Інституту філософії імені Г.С.Сковороди. «Протоколи №1–23 засідань Ученого совета и документи к ним. Начато 18 января – окончено 26 декабря 1972 года». – Опис 1, Справа 1008. – 253 арк.
  7. Мірчук І.Л. Філософські погляди Гавриїла Костельника. – Автореф. дис... канд. філос. наук: 09.00.05 / І.Л. Мірчук; Львів. нац. ун-т ім. І.Ф.Франка – Львів, 2002. – 20 с.
  8. Домбровский Б.Т. Львовско-варшавская философская школа (1895–1939) – Львов : ИПШММ, 1989. – 68 с. [Електронний документ]. – Режим доступу : <http://www.philosophy2.ru/library/dombrovski/index.html> – Перевірено 03.07.2015.
  9. Іваник С. Аналіз понять у філософській спадщині українських учнів К.Твардовського (С.Балея, Г.Костельника, С.Олексюка, М.Рудницької, О.Кульчицького) / Польські студії. – 2012. – №5. – С. 112–128.
  - 10 о. Гірник Олег. Семінар «Міфи й контрверсії о. Гавриїла Костельника...». 13.02.2013. [Електронний документ]. – <http://www.youtube.com/watch?v=coUS-w3JPIU>
  11. Методологія вивчення теоретичної спадщини отця Гавриїла Костельника // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгомановва. Серія №7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія. – К., 2014. – №32 (45). – С. 77–85.

Шеремета О.Ю. Від неотомізму до модернізму: творчість Г.Костельника у світлі сучасних досліджень.

У статті здійснено спробу відповідати на питання, у чому причина суперечливих оцінок філософських ідей о. Гавриїла Костельника дослідниками, та з'ясувати філософський контекст його творчості. З'ясовано, що в історії вивчення творчої спадщини Г. Костельника традиційно склалися кілька позицій у визначенні його філософських поглядів. Згідно з першою, Костельника вважають неотомістом (М.Олексюк, І.Мірчук), який звертається до досягнень позитивізму (І.Мірчук): згідно з другою, – представником української гілки Львівсько-Варшавської школи (С. Іваник); згідно з третьою – модерністом (о. О.Гірник). У першому випадку для Олексюка визначальним була теза про те, що неотомізм вважався офіційною філософією католицької церкви. Спільним для Олексюка та Мірчука було визнання прагнення Костельника у своїй творчості поєднати віру та науку. Однак пристосування католицького вчення до сучасного

рівня науки було характерне і для представників католицького модернізму, а тому не є переконливим доказом визнання філософських ідей мислителя як неотомістських. У другому випадку застосування методу К.Твардовського в одній із праць Костельника свідчить про його наукове зацікавлення логікою як граматикою мислення, необхідною для ведення наукових дискусій. Найбільш аргументованою є позиція о. О.Гірника. Він визначає погляди Костельника як модерністські, однак, не робить висновків про те, під впливом чіх філософських ідей формувалася думка мислителя. Аналіз творчості Г.Костельника дає змогу припустити, що його погляди формувалися під впливом ідей А.Бергсона. Оскільки праці Бергсона, як католицького модерніста, вносилися в індекс заборонених праць, то Костельник не міг прямо посилатися на погляди філософа. Та Костельник не в усьому наслідує Бергсона. Для українського мислителя бергсоніанство – це перемога іdealізму над матеріалізмом, тоді як сам Бергсон вважав, що його філософія долає як іdealізм, так і матеріалізм. Зацікавлення Костельника науковими відкриттями свідчить про прагнення знайти аргументи на користь релігії. Елементи позитивізму, які можна знайти у творчості мислителя, належать до опосередкованих бергсоніанством першої та другої його позицій. В цілому Г.Костельник був ліберальним католиком. Його релігійна філософія була апологією досвіду, інтуїтивізму, віталізму, іdealізму, критикою матеріалізму на основі сучасних йому фізики та біології.

Ключові слова: Г.Костельник, неотомізм, модернізм, філософія А.Бергсона, іdealізм.

Шеремета О. От неотомизма к модернизму: творчество Г.Костельника в свете современных исследований.

В статье предпринята попытка ответить на вопрос, в чем причина противоречивых оценок философских идей отца Гавриила Костельника исследователями, и выяснить философский контекст его творчества. Установлено, что в истории изучения творческого наследия Г.Костельника традиционно сложились несколько позиций в определении его философских взглядов. Согласно первой, Костельника считают неотомистом (М.Олексюк, И.Мирчук), который обращается к достижениям позитивизма (И.Мирчук); согласно второй – представителем украинской ветви Львовско-Варшавской школы (С.Иванык); согласно третьей – модернистом (о. А.Горняк). В первом случае для Олексюка определяющим был тезис о том, что неотомизм считался официальной философией католической церкви. Общим для Олексюка и Мирчука было признание стремления Костельника в своем творчестве соединить веру и науку. Однако приспособление католического учения к современному уровню науки было характерно и для представителей католического модернизма, а потому не является убедительным доказательством признания философских идей мыслителя как неотомистских. Во втором случае применение метода

К.Твардовского в одной из работ Костельника свидетельствует о его научном интересе к логике как грамматике мышления, необходимой для ведения научных дискуссий. Наиболее аргументированной является позиция О.А.Гирныка. Он определяет взгляды Костельника как модернистские. Однако не делает выводов о том, под влиянием чьих философских идей формировалось мировоззрение мыслителя. Анализ творчества Г.Костельника позволяет предположить, что его взгляды формировались под влиянием идей А.Бергсона. Поскольку труды Бергсона, как католического модерниста, вносились в индекс запрещенных работ, то Костельник не мог прямо сослаться на взгляды философа. И Костельник не во всем наследует Бергсона. Для украинского мыслителя бергсонизм – это победа идеализма над материализмом, тогда как сам Бергсон считал, что его философия преодолевает как идеализм, так и материализм. Интерес Костельника к научным открытиям свидетельствует о стремлении найти аргументы в пользу религии. Элементы позитивизма, которые можно найти в творчестве мыслителя, принадлежат к опосредованным бергсонизмом первой и второй его позициям. В целом Г.Костельник был либеральным католиком. Его религиозная философия была апологией опыта, интуитивизма, витализма, идеализма, критикой материализма на основе современных ему физики и биологии.

Ключевые слова: Г.Костельник, неотомизм, модернизм, философия А.Бергсона, идеализм.

Sheremeta O. From neo-thomism to modernism: G.Kostelnyk art in the light modern research.

The article attempted to answer the question what is the reason of conflicting assessments of the philosophical ideas of G.Kostelnyk by researchers and find out a philosophical context of his work. The study found that in the history of the study of the creative heritage of G.Kostelnyk some of the most striking positions traditionally have been developed in defining the context of his philosophical views. According to the first Kostelnyk is considered to be a neotomist (M.Oleksyuk, Mirchuk,) which refers to the achievements of positivism (Mirchuk), according to the second – a representative of the Ukrainian branch of Lvov-Warsaw School (S.Ivanyk), according to the third – modernist (O.A.Hirnyk). In the first case Oleksyuk determinant was the thesis that neothomism was considered the official philosophy of the Catholic Church. Common to Oleksyuk and Mirchuk was the recognition of Kostelnyk desire to combine faith and science. However, adapting of the modern Catholic teaching to the science was characteristic for the representatives of the Catholic modernism, and therefore is not conclusive evidence of the recognition of the philosophical ideas of thinker as neothomistic. In the second case, the use of K.Twardowski method in one of Kostelnyk papers shows his scientific interest to logic as thinking grammar necessary for conducting of scientific debate. The

most argued is the position of O.A.Hirnyk. He defines Kostelnyk views as modernist. However, he is not making conclusions whose ideas influenced to the philosophical thought of the thinker. The preliminary analysis of Kostelnyk creativity suggests that his views were formed under the influence of Henri Bergson. As Bergson works as Catholic Modernist were in the index of prohibited works Kostelnyk could not directly refer to the philosopher views. And Kostelnyk does not follow all views of Bergson. For the Ukrainian thinker philosophy of Bergson – is a victory of idealism over materialism, while Bergson himself believed that his philosophy overcomes both idealism and materialism. Kostelnyk interest to scientific discoveries testifies the desire to find arguments in favor of religion. Elements of positivism that can be found in the works of thinker belonging to an indirect the first and the second formations of philosophy of Bergson. In general G.Kostelnyk was a liberal Catholic. His philosophy was a religious apology of experience, intuitionism, vitalism, idealism, criticism of materialism, based on contemporary physics and biology.

Key words: G.Kostelnyk, neo-thomism, modernism, Henri Bergson philosophy, idealism.